

nés» en un altre de la mateixa data (*InuLC*, s. v. *lumané*); dos testimonis més, del S. xv, en *AlcM*. Dura de ple fins avui: «la panna sempre vol / mascarar lo perol», Saisset (*Perpiny.*, 64); però no és solament perpinyanenc, sinó ross. general (Grandó, *Misc. Fabra*), del Capcir (*BDC III*, 135), i entra fins al més alt Empordà (Boadella, 1939);³ a Sant Andreu de Sureda dins el poble hi ha el *Carrer de la pánna* (1959) que deu tenir un significat semblant al que hem vist més amunt a Catarroja.

Però d'altra banda *panna* s'ha mantingut, en el català del Principat, en una altra acceptió que bé haurem d'identificar etimològicament amb aquesta: «panna: tros pla y regularment llarg d'alguna cosa, com *panna de suro*, *panna de glas*» [Belv.]: al capdavant aquí tenim també una superfície ampla com l'exterior d'una paella, i el seu sinònim *penca* s'identifica amb certes fulles vegetals de forma ampla i gruixuda; almenys com a nom de la panna de suro d'arreus de pesca és també valencià, i vol dir 'pa de terra' a Menorca. Ja ho va usar Verd., en l'*Atl.* (versió definitiva, de 1878): «Mes ja, pels llamps y onades arrabassats, sortian / de Calpe 'ls esgardissos y arreus a l'ample espay, / en daus cayruts y *pannes*, que sa buydor umplian, / l'hermosa llum a veure, que no vegeren may» (VIII, 1c).⁴

Per altra part no hi hagué síncope pertot en les continuacions de *PATINA* a l'Edat Mitjana: d'una banda en sortí l'al. *pfette* (Sperber, *W. u. S. VI*, 33-6) (potser forma heteròclita d'un *pfetten* on encara restaria la -n); per altra banda devia haver-hi un proparoxíton *padéna en occità preliterari, que en desaparèixer de la llengua els esdrúixols es reduí en uns llocs a *páde*, i en altres traslladà l'accent fent-ne *padéna*, -éno. Trobem *páde* «petite casserole en cuivre à long manche» al costat de *padéno* f. «poêle à frire» a Pezenàs, a Clar. mont d'Erau, en el Tarn, en el Roergue i en el lldg. oriental (Mázuc, Pastre, Gary, Vayssier, Sauvages).

El fem. *padéna* té molta més extensió: és el nom aranès de la paella (Cor., *Voc. Ar.*); *padéna* «poêle» en el Lleidari de Savardun (Arieja), de 1327 (*RLR XVI*, 112); *padéna*, -éno, arriba avui fins a Aniana (Erau: Zaun, *BhZRPb*, LXI, 18; M-Lübke, *ZRPb*, xxxix, 381), Varilhes (Arieja, *Bouts d. M.* xxv, 59), T-e-Gar. i N. del H-Gar. («eiserne Bratpfanne», KMeyer, *VKR VI*, 39); Tolosa (Doujat-Visner); Roergue S. (Peyrot); Agén (Roques, *Gramm. Gc.*, 1913, p. 127); Carci (Lescale); SE. de les Landes (Millardet, *Atlas*, 313), Valls d'Aura, Lavedà i Azun (Marsan, Cordier, 53); «*padéne* en la quoa se fe la sau» en els Fors de Bearn d'Enric II (Lespy-R., *Supl.*); i veg. encara Rohlf's, *Le Gc.*, § 394; Palay; i ALF («poêle à frire», m. 1675).

Altament hi ha encara un interessant descendent de *PATINA* en el mot mossàrab i andalús *alpatana*, *patán*, i altres formes que detallo en l'article ALPATANA del *DECH*. I una altra romanalla mossàrab pot ser el nom d'un enginy de pesca del Baix Ebre: *paténa* (< *paténa* amb propagació de nasal): ja en els *Colloquis de Tortosa* de Despuig (S. XVI), collo. VI (ed. Duran, 188); «*paténes* espècie de presons fetes de teles metàl·liques, a les que una vegada entrat lo peix,

ja no pot sortir», Moreira (*Folkl. Tort.*, 197): com el peix que cau en una paella («ja he begut oli», no se n'escapa).

DUPLICATS SAVIS: *Patella*; *patellar*; *patellat*; *patèl-lula*.

Al mateix radical pertany el ll. *patère* 'estendre's', 'estar obert', del participi actiu del qual, *patens*, -éntis, 'palès' es prengué *patent*⁵ [Lacav.]; en els sentits substantivats de 'diploma reial', 'lletres patents', 'contribució que paguen els qui entren de nou en algun càrrec', 'despatx que donen els superiors de les ordes als seus súbdits', a causa del fem. *lletra* sobreentès, es digué *patenta* (Lacav., Belv.), després reemplaçat per la forma més llatinitzant *la patenti*, d'aquí segurament *patén* nom d'una tela que registrarien amb *patent*; *patentar*; *patentable*; *patentiitzar*, poc usat i gens recomanable per *palesar* o *fer palès*. Del ll. *patina* es prengué en forma sàvia *pàina*, en el sentit de 'capa que forma la humitat sobre els vells objectes de bronze' [Lab. 1888]. Un altre llatíisme derivat del mateix radical és *pàtera*, en català usat solament com a terme arqueològic. Representant grec de la mateixa arrel és *πέταλον* 'cosa aplatada', 'fulla', d'on el cat. *pètal* [-lo, Lab. 1840]; *petalat*; *petalismo*. *Petaloides*.

CPT. amb el radical de *liti*: *Petalita*. *Palupètal*. *Sèpal* passa per resultar d'una combinació sàvia del llatí *separ* 'separar' amb *pètal*, però cf., per a les reserves amb què cal qualificar aquesta explicació, *DECH IV*, 340b18-27. *Sepaloide*. *Disèpal*. *Polisèpal*. En fi, per una combinació de *sèpal* i *pètal*, es formà arbitràriament *tèpal* [Fontserè, *CiFiNat.*, 158; *Dfa.*]; alhora hi ha inversió de les consonants de *pètals* (dels quals el *tèpal* forma com el revers). *Sintèpal* i *simpètal*, amb el prefix grec *syn*.

¹ Com a nom de la *patena* litúrgica, cultisme eclesiàstic, trobem *paténa* en el *TbPu*. d'OPou (166) i en la cançó popular dels Segadors («han cremada una iglésia --- / creman albas y casullas. - los calzes y las *patenas*», MilàF, *Romillo.*, 81.8). Abans s'havia usat *padéna* amb aquest valor (*VidesR*, gloss.) i en un doc. de Tuïr de 1463: «la custòdia --- tres calzes, tres *padénes*, 2 calzes, 2 *padénes*, 5 calzes, 5 *padénes*» (Desplanque, *Arch. Thuir*, 50a). És probable que surti d'això, amb propagació de nasal, el tort. *paténa* 'espècie de parany per a peixos' [1555, Despuig, *Coll. Ci Tortosa*, ed. E. Duran, 188.1; Moreira, *Folkl. Tort.*, 197], cf. les moltes accs. secundàries que registra *AlcM* a *paténa*, sobretot § 11 (espècie de peix, amb *paténada* i *patenó* noms de peixos), també el § 8 etc. — ² D'aquí els derivats savis *pegmàtic* i *pegmatita*. — ³ La forma *páno*, per a la paella corrent, s'estén fins a l'Alt Arieja, on ja coexisteix amb el tipus oc. *padéno*, aquest amb l'acc. de 'paella gran i de parets altes per torrar castanyes' (Fahrholz, p. 44). — ⁴ La síncope de *PATINA* en *PANNA* ja es produí alguna vegada en llatí vulgar (Niedermann, *Glotta I*, 261-70), però la forma catalana *panna* no pot venir d'aquest romànic prematur, que hauria donat en català *panya. — ⁵ A la Vall de Boí diuen *esplament*, -enta en el sentit de 'palès, evi-